

Morfars julsenap från 1942 smakar ljuvligt än i dag

Jultider är också senapstider. I slott och koja runtom i Sverige mixas det och kokas julsenap enligt mer eller mindre beprövade recept – de flesta strängt hemliga. Även senapskokarna själva brukar vilja hålla sig i bakgrunden och låta smaken av sin gulbruna smet tala för sig själv. Inför årets julhelg kan dock Läkartidningen avslöja bakgrunden till en julsenap som tillverkats sedan 1942 och som i år har valts till »Årets senap« av Apoteket AB, en senapsleverantör av tradition och rang. Johan Olsson, legitimerad veterinär på Smittskyddsinstitutet i Stockholm, berättar om sin morfar – uppfinnaren av det 70 år gamla senapsreceptet.

» Min morfar Nisse Svensson är född i Hammerdal, Jämtland, i mitten av 1920-talet. Vid den här tiden var det i de svenska utmärkningarna ovanligt med en skolgång som sträckte sig längre än 6 år. Min morfars skolgång utgjorde inget undantag. Om somrarna assisterade morfar sin far och sina bröder som var målare. De målade allt möjligt både inomhus och utomhus, bland annat en hel by. Efter fullgjord skolgång fortsatte morfar att sommartid hjälpa sin far; vintertid arbetade han i skogen.

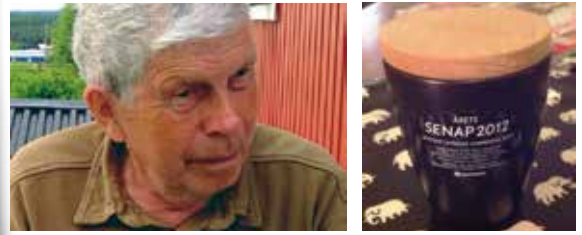
När en av morfars kusiner slutade den anställning han hade vid apoteket i Hammerdal för att flytta utomsocknes, övertog morfar hans plats. Morfar tillträdde tjänsten redan som 16-åring och var sedan kvar på samma arbetsplats till sin pension, 49 år senare. I baklokalen tillreddes alla mediciner och där fanns bland annat en destillationsapparat och andra kärl som användes till att tillverka destillerat vatten och till att koka alla möjliga mediciner, vars ångor inte alltid var speciellt hälsosamma att inandas. Vissa produkter innehöll till exempel arsenik.

Morfar bodde första tiden av sin apoteksanställning hemma på föräldragården. När han två år senare gifte sig med sin mormor, flyttade de in i ett litet rum med kök i apotekets baklokal. Här fick de sina tre barn. Bostaden var med en liten dörr förbunden med apotekets expedieringslokal. Efter en tid flyttade familjen till ett torp i byns utkant. Detta hände på vintern och hela flyttlasset inklusive det minsta barnet (min mamma) drog morfar på en kälke!

Under sina 49 år på apoteket gjorde

morfar senap till varje jul. Hans julsenap blev väldigt populär i bygden och jag kommer ihåg den från min barndoms jular som en utsökt blandning av sötma och sting – perfekt att smeta på julskinkan! Efter morfars pension rationaliserades den lokala senapstillverkningen bort, men på senare år har Apoteket AB plockat upp gamla lokala recept och erbjudit kunderna Årets senap. Just i år har apoteket valt ut det recept som min morfar använt sedan 1942 (se bild uppe till höger). I dagarna är det 70 år sedan min morfar började med detta recept och nu är det alltså möjligt att återigen njuta av hans goda julsenap – denna gång inte bara i Hammerdal, men i hela Sverige.

Johan Olsson
leg veterinär

Skribentens morfar Nisse Svensson, pensionerad från apoteket i Hammerdal, men med sitt 70 år gamla recept på julsenap aktuella än någonsin. »Årets senap« på Apoteket AB, tillverkad enligt samma recept som kom till 1942.

Hemligt recept – hemlig källa

Det finns bara ett problem med Morfars gamla senapsrecept: såväl ingredienserna som tillredningen är en väl bevarad hemlighet. Inte ens genom envis tillämpning av grävande journalistik har vi lyckats få fram mer än att den klassiska julsenapen från Hammerdal innehåller ingefära och spansk peppar. Som en julklipp till de läsare som ändå vill göra egen julsenap bidrar vi i stället med två delikata recept, ett snabblagat och ett som kräver en längre stund. Källan till recepten? Det får bli vår hemlighet.

■ SNABB SENAP MED APELSINSMAK

Till en sats behövs:

- 1 dl svensk senap
- 1 dl skånsk senap
- 1 msk Colman's senapspulver
- 2 msk dijonsenap
- 2 msk flytande honung
- Skalet från en apelsin, rivet
- ½ tesked salt
- 1 krm svartpeppar
- ½ msk färsk timjan, hackad

Gör så här: Blanda ihop ingredienserna och rör till en slät senapssmet. Smaka av med svartpeppar och timjan efter behag.

■ HEMMAGJORD JULSENAP MED KONJAK

Till en sats behövs:

- 100 g bruna senapsfrön
- 100 g gula senapsfrön
- 1 ½ dl röd vinäger
- ½ dl ättika
- ½ dl kallt vatten
- 2 ½ dl socker
- 1 krm salt
- 1 tsk malda kryddnejlikor
- 3 msk flytande honung
- 1 msk konjak

Gör så här: Blanda frön, vinäger, ättika och vatten i en skål. Blanda väl och låt stå i köket med en handduk över i två dygn. Mixa hälften av blandningen med 1 msk flytande honung till en fin smet. Blanda smeten med resten av fröna i en kastrull och rör ner sockret. Koka upp och sjud i 15 minuter, så att sockret smälter. Krydda med salt, kryddnejlika, resten av honungen och konjak. Förvara senapen i kyl.

Säkerhetskultur för sjukvården

SÄKER VÅRD

Att förebygga skador och felbehandlingar inom vård och omsorg

336 sidor

Författare: Marion Lindh, Lena Sahlqvist

Förlag: Natur & Kultur; 2012

ISBN 978-91-27-13093-7

förbättra patientsäkerheten betonas allt mer och mätning av patientsäkerhetskultur ingår som ett krav för landstingen för att få del av de statliga stimulansmedlen. Kapitlet »Kultur och ledning« ger en

bra bakgrundsbeskrivning till området och betonar ledningens engagemang som central faktor om en god säkerhetskultur ska kunna införas och bibehållas. Den internationella mycket tydliga trenden att i ökad omfattning involvera patienter i patientsäkerhetsarbetet belyses väl i kapitlet den »Den aktiva patienten«.

Det kanske är förmätet att önska att en bok på över 300 sidor innehöll mer, men jag saknar en djupare belysning av två mycket aktuella områden. Det förs-

ta är patientsäkerhetsrisker med elektroniska journaler, där Socialstyrelsen nyligen konstaterade att var femte lex Maria-anmälan rörde problem med elektroniska journaler. Problemet tas upp i olika kapitel men framställningen skulle ha vunnit på att området belysts i ett eget kapitel. Ett annat ämne som hade kunnat utvecklas är problematiken kring överbeläggningar och underbemanningens betydelse för patientsäkerheten. Inte minst denna sommar har dessa båda problem diskuterats som viktiga bakomliggande orsaker till brister i patientsäkerheten.

Sammanfattningsvis kan boken varmt rekommenderas till såväl studerande som till den som arbetar med patientsäkerhet i praktiken.

Hans Rutberg

överläkare, professor i utvärdering och hälsoekonomi, särskilt medicinsk kvalitetsutveckling och patientsäkerhet
Hälsouniversitetet, Linköping

Bristande patientsäkerhet har alltmer kommit i fokus under senare år. Till detta bidrar bland annat Socialstyrelsens studie som visade att antalet skador som skulle kunna undvikas (vårdskador) är stort, den nya patientsäkerhetslagen samt de statliga stimulansmedel som satsats för att öka patientsäkerheten.

»Säker vård« är den första heltäckande läroboken i ämnet på svenska. Boken består av fjorton kapitel, som ger en god översikt av området, samt ett antal fallbeskrivningar som illustrerar olika typer av vårdskador. Boken innehåller även frågor och exempel som underlag för gruppdiskussioner. Språket är enkelt och lättillgängligt, vilket är positivt eftersom boken i första hand riktar sig till studerande på de olika vårdutbildningarnas grundnivå. Författarna är mycket uppdaterade om de nationella aktiviteter som pågår för att förbättra patientsäkerheten i Sverige och boken innehåller många aktuella referenser; den är därför också av intresse för den som arbetar med patientsäkerhetsfrågor inom vård och omsorg.

Författarna skriver i förordet att vården är ett komplext system, och boken tar därför, utöver mer traditionella områden som läkemedel och patientsäkerhet, riskhantering, vårdrelaterade infektioner, fall och trycksår, upp områden som kultur och ledning, kommunikation och den aktiva patienten.

I kapitlet »Varför uppstår vårdskador?« gör författarna en bra sammanfattning av mänskliga fel och misstag och ger en bakgrund till hur utvecklingen inom patientsäkerhetsområdet har gått från ett individcentrerat synsätt till en systemsyn. Kapitlet som rör de mer traditionella medicinska områdena är utförliga och väl avstämde med Sveriges Kommuner och landstings evidensbaserade åtgärdsprogram för vårdrelaterade infektioner, trycksår, fall och fallskador, undernäring samt läkemedelsfel.

Säkerhetskulturens betydelse för att

Baskunskaper för säkrare vård

KVALITETSARBETE FÖR BÄTTRE OCH SÄKRARE VÅRD

282 sidor

Författare: Gun Nordström, Bodil Wilde-Larsson (redaktörer)

Förlag: Studentlitteratur; 2012

ISBN: 978-91-44-06620-2

Redaktörerna har i denna bok samlat texter från 14 författare, alla med stor egen erfarenhet av förbättringsarbete. Resultatet har blivit bra. Bokens målgrupp, studenter på grundläggande nivå inom hälso- och sjukvårdsutbildningarna, har här en värdefull källa till kunskap om varför förbättringsarbete i sjukvården måste ske, och hur detta arbete kan och bör ske.

Boken är indelad i 13 kapitel, vilka spänner över ämnen allt från genomgångar av underliggande teoretiska grundvalar, hälsoekonomi och förändringsledarskap till exempel på genomförda förbättringsarbeten. Läsaren finner både teoretiska genomgångar av ledarskapsmodeller och konkreta exem-

pel på hur stora och små förbättringsarbeten kan se ut. Boken innehåller mycket att inspireras av och reflektera över. Frågorna i slutet av varje kapitel stimulerar till egna funderingar och idéer. Texterna är genomgående anpassade för målgruppen. En viss naturlig variation i ton och anslag mellan texterna är sannolikt

oundviklig, men stör inte, utan ger bara bredd och djup åt innehållet.

Tyvärr förekommer i stort sett i varje kapitel ett antal korrekturfel, något som stör och med fördel kan rättas till i kommande upplagor.

Det är min bedömning att denna bok fyller en väsentlig plats på de svenska grundutbildningarna inom sjukvården, men att även andra kategorier (exempelvis läkare under ST-tjänstgöring eller sjuksköterskor under vidareutbildning) har glädje av denna bok.

Pelle Gustafson

docent, chefläkare
Patientförsäkringen LÖF